

آب اگر در جام ما ریزند صهبا می شود

محمدعلی رایج سیالکوتی، امام قلی خان منتهی، خواجه عبدالرحیم عابد، مولوی محمد سعید اعجاز، فاضل خان منصف آفرین، غنی کشمیری و ولی دکنی اشاره کرد.

طرز شاعری ناصرعلی، سبک هندی است و در شیوه شاعری از حافظ و سعدی و نظامی پیروی می کند. دیوانی از وی به جا مانده که گواه بر این مدعاست. شامل ۳۵۰۰ بیت می شود. ابتدا به سال ۱۸۹۲ م. در لکنهو به چاپ رسیده و بارها تجدید چاپ شده. به تازگی دکتر رشیده حسن هاشمی به عنوان پایان نامه دکتری چاپ جدیدی بر اساس نسخه های موجود در کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، به دست داده. مصحح محترم در تصحیح خویش بیش از ده نسخه خطی را مورد بررسی قرار داده و همگی آنها را با چاپ سنگی این اثر مقایسه کرده است. تمامی اختلاف نسخه ها به طور مبسوط در پاورقی توسط مصحح به آن اشاره شده. وی اگر واژه ای از نسخه اساس اشتباه بوده در علامت [] آورده و برای حفظ اصالت اشعار سعی کرده آنها را با توجه به نسخه ها کامل کند. تلاش وی در به کارگیری شیوه ای علمی در تصحیح این دیوان قابل توجه است. غزل ها و ابیات ناتمام و پراکنده در انتهای متن مربوط به غزلیات به ترتیب حروف الفبایی آورده شده. ولی تلمیحات **دیوان ناصرعلی** را در انتهای متن اصلی کتاب با ذکر بیت تلمیح و آوردن شاهد مثال از اساتید سخن فارسی چون عطار، حافظ و مولانا توضیح داده است. از آن جمله می توان به این مورد اشاره کرد:

«به کوثر تر نسازم لب شراب تند می باید

عرق از آتش دوزخ کشیدن آرزو دارم»

(دیوان / ۷۵)

کوثر را اسم چشمه یا حوض یا جویی در بهشت گفته اند. مرحوم فروزانفر می نویسد جوی آبی در بهشت که کناره های آن زر یا مروارید است. دارای آبی سپیدتر از شیر و شیرین تر از انگبین و خوشبوی تر از

پیوند فرهنگی، قومی و زبانی ایران و هند به روزگاران کهن بازمی گردد. پیش از آنکه در هزاره دوم قبل از میلاد، این دو قوم، از یکدیگر جدا شوند باورها، اسطوره ها و زبان مشترکی داشتند. بعد از جدایی این دو قوم فرهنگ و زبانشان همواره بر هم تأثیر گذاشته. تأثیر و نفوذ زبان فارسی در شبه قاره را به روزگار محمدبن قاسم تقفی (وف ۹۳ ق)، داماد حجاج بن یوسف (۹۵-۴۵ ق)، می رسانند که به واسطه لشکرکشی اعراب توسط ایرانیان به سرزمین سند، انجام شد. حوادث بسیاری بعد از ورود زبان فارسی به این سرزمین، بر سر آن رفت ولی با تمام این احوال هنوز زنده است و مردم آن علاقه خاصی به این زبان دارند. بخش عظیمی از میراث مکتوب این سرزمین به زبان فارسی است و بسیاری از شخصیت های ملی آن نیز پارسی گویند. کسانی چون غالب دهلوی، بیدل دهلوی، اقبال لاهوری.

شیخ ناصر علی سرهندی فرزند رجبعلی بیک ملقب به صائبی ثانی متخلص به علی، نیز یکی از بی شمار پارسی گویان شبه قاره است. از برجسته ترین شاعران پارسی گوی هند و سبک هندی است. به تقریب به سال ۱۰۴۸ ق. در سرهند، یکی از شهرهای باستانی شبه قاره، دیده به جهان گشود. وفاتش را به سال ۱۱۰۸ ق. در دهلی دانسته اند. پیکرش نیز در همان جا کنار مزار نظام الدین اولیای دهلوی، به خاک سپرده شده. در جوانی شخصیتی زنده دل و آزادمنش داشت. در میانسالی مرید شیخ معصوم سرهندی شد و به واسطه وی از اکابر طریقه نقشبندی گردید. از صوفیانی که در روش و منش وی بسیار تأثیر گذاردند می توان به صحبت الله حمیدالدین، شاه عادل و شاه محمد افضل اشاره کرد. گویند در زندگی ساده زیست بود. بسیاری از بزرگان هند در محضرش شاگردی کرده اند از جمله شیخ عبدالواحد وحشت، محمداحسن ایجاد، ارشدعلی رسایی و سرآمد هندی. اینان همگی از سخن سرا بیان برجسته شبه قاره هستند. از معاصران وی می توان به صائب تبریزی، بیدل دهلوی،

تصویرسازی و ابداع مضامین نو با زبانی ساده و محاوره‌ای اشاره کرد .
از دیگر آثار وی: **عین الحیوه** (مجموعه اشعار پراکنده) ، **مثنوهای ناصر علی** که هر دوی آنها به چاپ رسیده است .
اکنون غزلی از دیوان وی

صورت از چشم تماشای تو مینا می‌شود
جوهر آینه چون مزگان زهم وا می‌شود
نیست جا در سینه‌های صاف [زنگ] کینه را
گردد از آتش تهی سنگی که مینا می‌شود
می‌کند ایجاد جان حرفی که می‌جوشد ز دل
طفل اگر نشینده می‌گوید مسیحا می‌شود
اوج عزت‌ها به [قربان] سرافتادگی
هر که خود را از فلک انداخت از ما می‌شود
هستی ما نشئه‌ای دارد تماشا کردنی است
آب اگر در جام ما ریزند صهبا می‌شود
دل ز بی‌تابی درون سینه گویا می‌شود
غنچه ما از طپیدن عاقبت وا می‌شود
کی توان در زیر دامن کرد پنهان سوز شمع
دزد معنی‌های روشن زود رسوا می‌شود
من سر خود را به فتراک تو بر بستم علی
چرخ در فکر سرم گردان که بی‌جا می‌شود

پانویس:

* **دیوان ناصر علی سرهندی** ، تصحیح دکتر رشیده حسن هاشمی ، مرکز تحقیقات

فارسی ایران و پاکستان ، ۱۳۸۴ ش .

مشک که به جای سنگ ریزه بر مروارید درشت و خرد می‌غلند و یا حوضی به فراخی مسافت میان مدینه و عمان که آب آن از شیر سپیدتر و از عسل شیرین‌تر و تنگه‌های اطراف آن که برای آب خوردن است به شماره ستاره‌های آسمان است .

(شرح مثنوی شریف / ج ۳ / ۱۱۴۱)
زاهد شراب کوثر و حافظ پیاله خواست
تا در میانه خواسته کردگار چیست
(حافظ)

از دیگر ویژگی‌های این تصحیح آن است که مصحح فهرست کاملی از جدول وزن‌های عروضی اشعار در دیوان به همراه اعلام تاریخی ، جغرافیایی ، لغات و اصطلاحات دشوار همراه با معنی و در پایان منابع و مأخذ ، آورده . تمام این امور باعث شده چاپ منقحی از **دیوان ناصر علی سرهندی** در دسترس علاقه‌مندان قرار گیرد .

دیوان وی را که ورق می‌زنی ، آن چه بیشتر به چشم می‌آید غزلیات اوست چه آنکه وی به این قالب توجه خاصی داشته؛ البته به قالب‌های دیگر چون قصیده و مثنوی هم توجه داشته . قصایدش در مدح رسول اکرم (ص) بسیار خواندنی است . در کنار قصایدی دیده می‌شود در مدح پیران خانقاه . علاوه بر **دیوان** ، ناصرعلی منظومه‌ای در دو دفتر و در قالب مثنوی سروده که به سال ۱۱۰۰ ق. به اورنگ زیب تقدیم کرده؛ از ویژگی‌های شاعری سرهندی می‌توان به مخیل بودن ، دقت در